

4. Тюпа В.И. Ирония // Поэтика: словарь актуальных терминов и понятий / [гл. научн. ред. Н.Д. Тмарченко]. – М. : Издательство Кулагиной – Intrada, 2008. – 358 с.

Коноваленко Т.В.,

кандидат педагогічних наук,

Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького

КОМІЧНЕ В МАГІЧНО-РЕАЛІСТИЧНІЙ ТА ХИМЕРНІЙ ПРОЗІ

Магічно-реалістична проза представлена творами на серйозну тематику, але для гумору і сатири у цих творах майже завжди знаходиться місце. Так, наприклад, у романі Салмана Рушді "Два роки, вісім місяців і двадцять вісім ночей" вже з перших рядків стає очевидним почуття гумору автора, яке часто має присмак іронії або навіть сарказму. На перший погляд здається, що автор веде оповідь заради оповіді, а також поєднує цілком не поєднувані речі. У цьому романі, як і у багатьох попередніх Рушді містифікує, стилізує, провокує. Його твори неможливо прочитати легко і швидко, оскільки зустріч з інтелектуальною прозою Рушді завжди змушує замислитись. А гумор цього письменника додає перчинки і змушує читача критично поглянути на знайомі речі.

В українській химерній прозі поява жанру асоціюється з гумористичними творами, хоча пізніше стали з'являтися твори зовсім іншого плану, особливо це стосується романів Валерія Шевчука. Що ж до гумористичних химерних романів, то вони наповнені українським національним фольклором, народною мудрістю, багату юваю письменників та їхніх героїв. Яскравим прикладом слугує роман Володимира Дрозда "Ірій". Іскрометний гумор у поєднанні з народними небилицями, іронією, а подекуди й з сарказмом, створюють скраєві сцени з життя пересічних громадян зі звичайними потребами і амбіціями на фоні надзвичайних здібностей та подій.

В обох авторів твори насичені національним колоритом. Проте у Рушді бачимо арабські, іспанські та індійські мотиви, а у Дрозда – традиційний український гумор. Вже з самого початку творів бачимо дещо різні масштаби хронотопу. Так, Салман Рушді розповідає про події кінця XII, а далі – кінця XX століття; спочатку в Іспанії, якою тоді володіли араби, а потім у США. У свою чергу, Володимир Дрозд веде оповідь про події 50-х років XX століття, які відбувались в Україні.

Герої обох творів стикаються з магичними явищами, деякі з них самі здатні на дива, інші тільки можуть спостерігати їх. При чому, у В. Дрозда головний герой Михайло Решето живе в селі, в якому дива є звичайною справою. І його родичі, і він сам здатні на надзвичайні дії. У романі С. Рушді розповідається про паралельні світи – світ людей і Перистан, світ джинів. Між цими двома світами є шпарини.

В українській повісті діапазон опису місця подій коливається від ліричного до гумористичного або іронічного. На початку твору Пакуль для Михайла – болото, з якого треба вирватися, а Ірій – щось недосяжне, високе. Але поступово Хлопець зміню думку про свою Батьківщину, оскільки розуміє, що Пакуль – "це країна твого першого слова, першої любові, першої зненависті; Пакуль – це твір Ірій, що в нього ти до кінця днів своїх повертатимешся... Пакуль – це ти сам" [1]. Але до того хлопець з багату юваю мріє не тільки вийти у широкий світ, але й марить книжковими нереальними світами: "... вервечки літер ведуть тебе в казкові антисвіти, антипакулі, де все не таке – і земля, і небо, і люди, і ти сам: казкові антисвіти починаються за Собакаревою горою" [1]. Сприяють цьому й радіо: "... приймач уперто відмовляється настроюватись на одну хвилю, а прослуховує увесь світ, що починається за пакульською околицею" [1] та кіно: "ти ще там – у країні кіно-тіней, в чорно-білій ілюзії, яка тебе так вабить і куди ти ладен хоч зараз летіти, як летить журавель в Ірій, бо ж тут, у Пакулі, ти лишень тимчасово" [1]. А коли Михайло все ж таки усвідомлює значення рідного села, він вдається до

патетики: "Присягаюся тобі, мій Пакулю, присягаюся тобі, мій Стрижню, мій Ирєс, мій Дніпре, присягаюся тобі, моя рідна земле, тобі майбутнє: допоки здатен буду на щось путнє в цім світі», не покладатиму рук, працюватиму що є сили" [1].

Щодо хронотопу у повіті "Ірій" О.М. Січкара зазначає, що "тут немає чіткої межі між реальним і казково-нереальним світами, в яких паралельно існує головний герой – хлопчик-мрійник із Пакуля Михайло Решето" [4, 201].

Не позбавлений гумору опис існування світу джинів в Салмана Рушді: "... джини живуть у власному світі, відділені від нас серпанком, а їхній горішний світ, що його звуть також Перистаном або Чарівною країною, вельми широкий, хоча природа його нам недоступна". Порушує автор і питання віри джинів: "... серед джинів є послідовники кожної релігійної системи на землі, а є й невіруючі, для яких ідея бога й ангелів настільки ж химерна, наскільки химерні самі джини для людей" [3, 12]. В цьому ж ключі розповідається і про їхню мораль, здібності та гендерні особливості, зокрема наголошуючи на більшій небезпеці джиній, ніж джинів.

Варто звернути увагу на природу комічного в означених творах. Повість "Ірій" базується на народних небилицях та нісенітницях, які читач сприймає з вуст підлітка Михайла, дещо схожого на барона Мюнхаузена, оскільки оповідає про незлічені дива, матір'ю яких є напрочуд плідна, розкута народна фантазія. З метою створення комічного ефекту автор використовує гру слів, гіперболізацію, переосмислення фразеологізмів, персоніфікацію, парадокс. Часто В.Дрозд вдається до іронії та навіть сарказму, який спрямовано проти любові до грошей дядька Дениса і тітки Федори, коли навіть замість сліз котяться монети, в очікуванні грошей від лотереї серце випурхує з грудей. Але виявляється гроші вони могли отримати і напрочуд у дивний спосіб: "Напривечір, замість прогулянки по Ірію, тітка Дора заповзялася доїти панчохи з грішми; панчохи звичали зі сволюка, наче дійки зеленої корови Маньки. Гроші цвіркали, дзвеніли, пошелешували в дійницю і зеленкувато-червона піна паперових купюр світилася в присмерках..." [1].

Поетика роману Салману Рушді також є багатою, проте гумор має дещо інший характер. Свій колорит накладає магія, що походить з Індії, арабських казок і аверроїзму. Як вказується в анотації до роману, це майстерний ребус, в якому зашифровані численні натяки на сьогодення, його президентів, диктаторів, окремі країни. Зевс, Індра, Платон, Шопенгауер, Магітт, ZZ Тор... Письменник, подібно до своїх неспокійних джинів, крутитиме читача у вирі алюзій. Письменник критикує ісламських фанатиків, іронізує над американською демократією, але робить це як справжній казкар: граючись словами і видаючи сентенції, варті цитування.

У повісті В. Дрозда відчувається вплив кокалану, відомий ще з античності і який являє собою "прийом розгортання в цілі епізоди, а то і в окремі сюжетні лінії фольклорних алогізмів" [2, 38]. А у романі С. Рушді відчуваємо присутність східної казки. Проте в обох творах спільною рисою є наявність народної мудрості та народного гострого слова.

Література

1. Дрозд В. Ірій [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukrclassic.com.ua/katalog/d/drozd-volodimir/1531-volodimir-drozd-irij>.
2. Майдаченко П. "Химородність" творів В. Дрозда / П. Майдаченко // Комічне в сучасній українській прозі. – К.: Дніпро, 1991. – С. 38-84.
3. Рушді С. Два роки, вісім місяців і двадцять вісім ночей[Текст]: роман / Салман Рушді; переклад з англ. Андрія Савенця. – Львів: Видавництво Старого Лева, 2017. – 336 с.
4. Січкара О.М. Жанрово-стильове розмаїття прози В. Дрозда/Жанрово-стильове розмаїття прози В. Дрозда / О. М. Січкара // Вісник Житомирського державного університету ім. І. Франка. – 2006. – Вип. 28. – С. 199-204.